CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA OBLIGAȚIILE ÎN MUNCĂ ALE LOCUITORILOR DIN GURBEDIU (COMITATUL BIHOR) ÎNTRE ANII 1772—1834

de
IOSIF FABIAN

Urbariile comunei Gurbediu fixează, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, principalele obligații în muncă ale locuitorilor. Este o etapă în care această categorie dobîndește valențe tot mai mari între celelalte obligații ale țărănimii din comitatul Bihor.

Urbariul din 1772 menționează la loc de frunte obligația în muncă sau robota datorată de iobagi și jeleri. Fiecare iobag cu sesie întreagă datora stăpînului feudal, în cazul de față prepozitului mare, o zi de muncă pe săptămînă cu vitele sau două cu brațele[1]. Se specifică condițiile în care se va efectua robota cu vitele. Ea se va executa cu atelajul iobagului tractat de 2 vite, iar la arat cu 4 vite, cu plugul și grapa proprie. Faptul că această precizare este înscrisă cu mîna în formularul tipărit, denotă că în alte locuri condiția impusă putea diferi în funcție de calitatea pămîntului, necesarul de robotă pentru lucrarea pămîntului alodial etc. Dacă iobagul nu posedă 4 vite (ceea ce în cazul posesiunii Gurbediu este un fenomen destul de rar) el trebuie să se asocieze cu un alt iobag pentru a putea executa robota la arat, în acest caz lucrînd 2 zile. În același loc se precizează faptul că iobagul nu poate fi obligat să participe la lucrările de arătură decît o singură dată într-un an.

Jelerii cu case sînt datori să presteze 18 zile iar cei fără casă, 12 zile pe an cu palmele.

Calcularea zilelor de robotă nu se face în mod uniform la cele două categorii de țărani dependenți. În cazul iobagilor nu categoria sesiei ci pămîntul real aflat în folosința lor este luat drept bază de calcul pentru stabilirea numărului zilelor de robotă datorate stăpînului. Astfel în cazul a 2 iobagi cu aceeași categorie de sesie (1/8), dar cu deosebiri în ce privește folosințele reale, diferă și numărul zilelor de muncă datorate stăpînului[2]:

---

[1] Arhivele Statului Oradea, *fond Prefectura județului Bihor*, Inv. 41, dosar 377, f. 2 v.
[2] *Ibidem*

https://biblioteca-digitala.ro

Numele și prenumele	Categ. sesiei	Intravilan (metrete)	Iugăre arabile	Fînat	Zile cu vitele	zile cu brațele
1. Laboș Dănilă	1/8	1	3	1,5	6	13
2. Fabian Flore	1/8	1,5	3,5	2	8,2	16,2

În cazul jelerilor observăm că această obligație în muncă nu se distribuie în raport cu pămîntul folosit ci în mod uniform pe cele două categorii menționate: jeleri cu casă și jeleri fără casă[3]:

1. Baiduc Lazăr	—	1	1	1	—	18
2. Baiduc Ioan	—	2	0,5	2	—	18

Conscripția urbarială nu menționează numărul de vite pe care le are un iobag, nici ce fel de obligație în muncă va trebui să presteze cu vitele sau palmele, lăsîndu-se la latitudinea stăpînului feudal pe care din cele două le va percepe. De asemenea, nu se menționează unde anume se va presta această obligație în muncă. Avem în schimb lămuriri într-o serie de alte documente: registre de robotă, rapoarte anuale etc., care lămuresc modalitatea de folosire a zilelor de robotă datorate de țăranii dependenți.

Urbariul din 1772 fixează o serie de modalități de prestare a obligației în muncă, din paragrafele incluse la punctul 3 se poate deduce că se încearcă limitarea în oarecare măsură a arbitrariului în perceperea robotei de la țărănimea dependentă.

În ce privește stabilirea duratei robotei pentru locurile care necesită o deplasare mai mare de o oră sau cel mult o oră și jumătate urbariul precizează că în lunile noiembrie, decembrie, ianuarie și februarie deplasarea la locul de muncă nu se include în robotă, iobagul fiind obligat la muncă de la răsăritul pînă la asfințitul soarelui. În celelalte luni, deplasarea la și de la locul de muncă se include în ziua de robotă stabilită de la răsărit pînă la asfințit. În paragraful 2 se menționează că în cazul neînțelegerilor privind durata necesară pentru deplasarea la locul robotei, reglementarea va fi făcută de către comitat.

Întrucît stăpînului feudal i se permite ca odată pe lună să-și rețină iobagul la robotă 4 zile incontinuu, în cazurile cînd deplasarea la locul de prestare a robotei necesită o jumătate de zi sau mai mult, în acest caz deplasarea la și de la locul de robotă să fie calculat în durata timpului de muncă efectuat, iar despre această intenție a stăpînului să fie încunoștințat din timp și iobagul. De asemenea, pentru vitele iobagului se va asigura loc de pășunat iar în lunile de iarnă atît pentru iobag, cît și pentru vitele sale, adăpost corespunzător (paragraful III).

[3] *Ibidem*, f. 15.

https://biblioteca-digitala.ro

La cosit și seceriș stăpînul putea pretinde dublarea zilelor de muncă, cu condiția ca acestea să fie socotite în contul săptămînilor următoare. Acolo unde robota se execută în locuri situate la o depărtare mai mare de o zi sau o jumătate de zi și unde se permitea reținerea iobagului 4 zile consecutiv la muncă, în vremea lucrărilor mai urgente dublarea zilelor urma să se facă în așa fel încît o astfel de percepere a robotei (deci 4 zile în șir) să nu aibă loc în 2 săptămîni consecutive și alternativ, în așa fel ca iobagul să poată presta într-o săptămînă robota datorată stăpînului iar în săptămîna următoare să-și vadă de lucru pe pămîntul său. Această prevedere a urbariului din 1772 vine să reglementeze o veche practică a stăpînului feudal care menținea la muncă iobagul săptămîni în șir, sesiile iobăgești rămînînd de cele mai multe ori nelucrate sau prost lucrate, ceea ce duce la diminuarea producției sau la deprecierea recoltei.

Totuși reglementarea dădea posibilitate stăpînului de a dubla zilele de robotă ale iobagului în perioada de vîrf a muncilor agricole. Cea mai mare parte a producției se realiza pe pămîntul aloidal și astfel se concentrează nu numai producția ci și forța de muncă, lotul țărănesc rămînînd ca lipsit de importanță deosebită pentru marea producție de cereale.

Că reglementarea de mai sus continuă să rămînă nerespectată și după punerea în aplicare a urbariului ne-o demonstrează numeroasele plîngeri ale țăranilor dependenți împotriva administratorilor de moșii. La 1774 jelerii Groza Mihai și Groza Ioan sînt trimiși, în contul celor 18 zile de robotă, la dulgherit pe diverse posesiuni ale domeniului prepoziturii mari. Cu ocazia efectuării unor lucrări la Chișirid (localitate în apropiere de Oradea, la circa 35 km. de Gurbediu), după terminarea obligațiilor de robotă sînt constrînși să efectueze în continuare lucrul pînă la terminarea unei construcții. Atunci cînd, pentru zilele efectuate peste robota datorată ei îndrăznesc să-i ceară provizorului Körmöczy György plata zilelor lucrate, acesta îi bate și îi alungă din curtea posesiunii respective[4].

Iobagul nu poate fi obligat decît la prestările (robota, în acest caz) hotărîte de lege și prevăzute în reglementarea urbarială, muncile efectuate cu învoiala țăranului dependent, peste cele datorate stăpînului în contul obligației în muncă, trebuiesc plătite la prețul obișnuit cu care sînt retribuiți și alți lucrători cu ziua. În schimb, iobagul nu va putea fi obligat la răscumpărarea robotei, aceasta făcîndu-se numai cu învoiala sa și în fața autorității comitatense.

Pentru limitarea numeroaselor abuzuri în această privință urbariul precizează că învoiala sau contractul dintre stăpînul feudal și iobagi (individual sau cu întreaga comunitate) pentru răscumpărarea cu bani a obligațiilor în muncă, se poate face numai în prezența autorităților comitatului iar celelalte învoieli și contracte dintre cele două părți nu trebuie să poarte adeverirea comitatului (paragraful XI).

Una din obligațiile ce vor necesita încă intervenții numeroase din partea autorităților pentru reglementarea ei este cărăușia lungă. Conform

[4] *Ibidem*, f. 2 v — f. 5.

https://biblioteca-digitala.ro

urbariului din 1772 cei 4 iobagi cu sesie întreagă și — în mod proporțional, cei cu fracțiuni de sesii — sînt obligați la o cărăușie lungă pe an. Urbariul vine și aici cu precizări (Paragraful XII). Iobagii sînt obligați să o presteze cu un atelaj cu 4 vite, distanța să nu depășească 2 zile de mers potrivit, iar dacă trece de această durată ca și în cazurile cînd și la întoarcere atelajele sînt împovărate, aceasta să se socotească în obișnuita robotă săptămînală. În timpul 'aratului, secerișului, culesului viei, iobagii nu puteau fi obligați să efectueze cărăușia lungă, de asemenea ea nu putea fi amînată de pe un an pe altul sau răscumpărată cu bani sau alte slujbe.

Numeroasele abuzuri ale stăpînilor și ale reprezentanților acestora în perceperea cărăușiei lungi, în special în ceea ce privește încărcarea atelajelor, au făcut necesară intervenția autorității comitatense bihorene care în 1775 au stabilit norme pentru încărcarea atelajelor, în scopul de a se evita numeroasele plîngeri ale țăranilor care reclamau epuizarea vitelor cu ocazia unor astfel de cărăușii. Au fost stabilite cu această ocazie următoarele poveri pentru un atelaj cu 4 boi:

— băuturi	10 urne (urna a 64 iuste, deci circa 500 l.)
— cereale (grîu, secară, linte)	16 metrete
orz	20 metrete
ovăz	24 metrete
— varză	200 căpățîni mari sau 300 căpățîni mici
— trestie	50 snopi mari
— lemne de foc	lungi de 3 picioare, de 1/2 stînjen bucata
— grinzi	1—4 bucăți, în funcție de grosime
— scînduri (obișnuite)	40 buc (de stejar: numai 10 bucăți) de fag : 10.
— pari de vie	400 bucăți
— cărămizi arse	200
— var	12 metrete

Sînt reglementate în urbariul din 1772 o serie de obligații cum ar fi: prestațiile în schimbul folosirii lemnelor de foc și de construcții din pădurea stăpînului, transportarea produselor percepute în contul nonei la locul stabilit, efectuarea unor cărăușii în folosul stăpînului (altele decît cărăușia lungă prevăzută în obligații), stîrpirea animalelor sălbatice (1/3 de zi pentru fiecare iobag), folosirea drumurilor cu vamă etc.

Unde prestează obligația în muncă țăranii dependenți de pe posesiunea Gurbediu? Avîndu-se în vedere că doar o mică parte din alodiu este lucrată în regie proprie de către stăpîn, numeroase zile de robotă ale iobagilor și jelerilor se execută pe alte posesiuni (în special la Chișirid). Inspectorul bunurilor domeniale Ioannes Szarvas, la controlul efec-

https://biblioteca-digitala.ro

tuat în data de 19 aprilie 1825 asupra veniturilor bănești ale posesiunii constată că posesiunea Gurbediu nu folosește atîta pămînt alodial ca să poată asigura perceperea întregii robote în acest loc și dă indicații pentru punerea în valoare a o serie de terenuri degradate sau ocupate de mărăciniș pentru folosirea întregii robote datorate de iobagii și jelerii localității.

O bună parte din obligațiile în muncă efectuate pe posesiunea Gurbediu sînt folosite la muncile cîmpului, cele mai multe în lunile de primăvară și vară. Iobagii și jelerii mai sînt trimiși la „făcutul" lemnelor de foc pentru domeniu, la moară cu produsele stăpînului, cu corespondență la Oradea, efectuează munci diverse la curtea capitlului din Oradea, la dulgherit și la alte lucrări de construcție pe posesiunea din Gurbediu și Chișirid, la cosit de iarbă în pădurile domeniale, la construcția bisericii din localitate, la transportul băuturii de la Oradea pe seama cîrciumii domeniale din localitate, la defrișarea și desțelenirea prediilor, etc. Astfel, spre exemplu, iobagul Fotuț Gheorghe prestează următoarele munci în lunile iulie și august ale anului 1812:

— iulie: 2,5 zile la făcut de cărămizi, 0,5 zile la adunat de fîn, 1 zi la seceratul grîului, 1 zi la săpat linte, 2 zile la confecționatul grinzilor pentru turnul bisericii romano-catolice aflată în construcție;

— august: 1,5 zile la încărcatul cărămizilor, 2 zile la tăiatul scîndurilor, 1 zi la transportul rachiului de la Oradea și 2 zile pe aria de treierat[5].

Iobagul Groza Petru prestează cele mai multe zile de robotă (cinci), la confecționatul grinzilor, dar lucrează și la făcutul stînjenilor de lemne pentru foc, 4 zile la curtea din Oradea plus că mai este trimis și să ducă scrisoare la capitlul din Oradea. Cele 29,5 zile de robotă datorate pe anul 1812 le execută pînă la sfîrșitul lunii august.

Din acest ultim exemplu se poate constata că reglementarea cuprinsă în paragraful VI, punctul 3, ca 1/4 din robota iobagului să se execute în cele 6 luni friguroase ale anului, cu posibilități de muncă mai puțină pentru țărani, nu se respectă, stăpînul sau reprezentantul acestuia obligînd să se execute robota acolo și atunci cînd are nevoie de ea.

Putem afirma că pe această posesiune, care este și centrul de administrare a domeniului, robota rămîne principala obligație a țăranului dependent. De la ea nu sînt scutiți decît cei aflați în slujba domeniului, precum și preotul de rit ortodox *(graeci ritus)*, aflat și el în categoria țăranilor dependenți.

Conscripția urbarială din anul 1834 înscrie 27 de țărani dependenți scutiți de orice obligații față de stăpînul posesiunii, ca și sesiile aparținătoare casei comunității (primăriei) și parohiei catolice. Printre cei scu-

[5] *Idem, fond Capitlul Episcopiei rom.-cat.*, fasc., 86, nr. 330.

https://biblioteca-digitala.ro

tiți întîlnim: judele așezării, pe cei doi vicejuzi, 3 angajați temporari, 3 paznici ai localității *(circulator ruralis)*, 4 paznici ai pădurilor *(circulator sylvanales)*, 7 păstori de porci, 1 păstor de vite, 1 păstor de cai, curatorul domeniului, moașa (aici probabil este, de fapt, felcerul Füsttis János), 1 zidar, preotul de rit ortodox, precum și un olog.

Conscripția urbarială de la 1772 nu consemnează categoria scutiților de robotă și de alte dări deși ea trebuie să fi existat și atunci.

Să vedem care este suma obligațiilor în muncă consemnată în conscripțiile urbariale ale localității Gurbediu:

1772	1834	1813	
669	1.433	1.190	cu palmele
1.339	4.406	4.386	cu vitele

Se constată o creștere deosebită a numărului zilelor de robotă între anii 1772 și 1813, de altfel în această perioadă crește în mod deosebit și numărul sesiilor iobăgești de pe posesiunea Gurbediu. Scăderea care se manifestă în anul 1834 față de 1813 atît la robota cu vitele cît și la cea cu palmele se datorează pe de o parte scăderii numărului vitelor de jug, iar pe de alta, faptului că în acest an numărul scutiților de robotă este mult mai mare decît fusese cu 20 de ani în urmă. De asemenea, trebuie observat că în timp ce numărul sesiilor iobăgești a crescut de patru ori în cei 62 de ani de la întocmirea urbariului și pînă la conscripția din 1834, numărul zilelor de robotă cu vitele n-a crescut nici măcar de două ori. Este însă adevărat că urbariul din 1772, care nu consemnează numărul de vite pe care le are iobagul, calculează atît obligația în muncă cu vitele cît și cea cu palmele, rămînînd la latitudinea stăpînului pe care dintre acestea să le perceapă de la țărani. De asemenea, conscripția din anul 1813 calculează zilele de robotă în raport cu folosințele reale ale iobagilor și jelerilor spre deosebire de conscrierea din 1834 cînd calculul se face în funcție de calitatea (mărimea) sesiei. Poate și datorită acestui fapt avem mai puține zile de robotă în anul 1834 cînd, de altfel, și interesul stăpînului feudal era îndreptat mai mult spre celelalte forme ale obligațiilor datorate de iobagi și jeleri.

După cum rezultă din jurnalele de robotă, chiar dacă în conscrierile urbariale unui iobag i se fixa să presteze robota cu animalele, practic el o presta și cu palmele și cu animalele, în funcție de necesitățile domeniului.

Credem că este interesant de amintit modul cum se folosea robota țăranilor dependenți de pe domeniul prepoziturii mari (deci pe toate cele 7 posesiuni), în anul 1824. Iobagii de pe întreg domeniul datorau 6.026 zile de robotă, din care cu palmele 4.487 zile iar cu animalele 669. Cele mai multe zile de robotă se execută în lunile iulie (899), decembrie (727), martie, aprilie și mai (640, 679, 695).

https://biblioteca-digitala.ro

În unele luni, cum ar fi iunie și septembrie, numărul zilelor de robotă nu se ridică nici la 200. Mai menționăm că în același an zilele de cărăușie lungă se execută, în întregime, numai în luna decembrie. Tragem concluzia că stăpînul domeniului folosea obligațiile în muncă ale țăranilor dependenți în funcție de nevoile sale și nu potrivit prevederilor din reglementările urbariale[6]. Singurul avantaj de care a beneficiat iobagul prin această reglementare a fost faptul că obligațiile urbariale și mai ales robota au fost stabilite în funcție de mărimea sesiei.

[6] *Idem, ibidem.*, Acta miscellanea, dosar nr. 95.

https://biblioteca-digitala.ro